

Barcelona i el model econòmic de l'absolutisme borbònic: un tret per la culata

Josep Maria Delgado Ribas*

Commocionat pels fets de maig i juny del 1773 a Barcelona, el conegut com a Avalot de les Quintes, el ministre de la Guerra del govern de Carles III, antic governador de l'illa de Cuba i fins feia poc capità general de Catalunya, Ambrosio Funes de Villalpando, comte consort de Ricla i cosí germà del comte d'Aranda, en aquells moments tot poderós i a qui devia la promoció al màxim graó de l'exèrcit espanyol, escrivia a Bernardo O'Connor Phaly, comte d'Ofalia, capità general interí de Catalunya, per recordar-li la necessitat de tenir els baluards defensius de Barcelona en peu de guerra per si calia una intervenció contra la població civil.¹

En la resposta, el comte d'Ofalia desvetllava l'estratègia defensiva seguida. La Ciutadella, amb una guarnició de dos batallons, tenia els canons preparats apuntant als carrers de la ciutat; al castell de Montjuïc, les darreres obres de millora permetien disposar de 1.000 homes, amb artilleria, munició i queviures suficients fins i tot per a resistir un setge formal; i més important encara, s'havia reforçat el paper de les Drassanes, que, a més de l'arsenal general, disposava d'una guarnició de dos batallons i dos esquadrons de cavalleria. Les Drassanes, a més de controlar el baluard del Rei i la porta de Santa Madrona i d'impedir l'accés dels barcelonins revoltats a la platja i a Montjuïc, eren el punt de connexió entre la Ciutadella i la muntanya que protegia el port i disposava de reserves de tota mena per acudir en socors dels altres baluards de la ciutat. O'Connor, però, assenyalava que els Borbons havien afluixat la pressió sobre la capital del Principat i que la guarnició total s'havia vist reduïda en els darrers anys a vuit batallons i dos esquadrons de cavalleria. «Barcelona ha tenido siempre, y necesita en tiempos de paz, 14 batallones y dos escuadrones de caballería», és a dir, aproximadament 10.000 homes, necessaris per fer «superior fuerza al paisanaje». Tot i la reducció de tropes, el 1773 «Cataluña era un territorio militarmente ocupado».²

* Universitat Pompeu Fabra.

1. Tant la carta de Ricla com la resposta de Bernardo O'Connor són reproduïdes literalment pel general Antonio Seoane que les adduí a la seva intervenció en el Senat espanyol el 8 de maig del 1843, comentant els esdeveniments de novembre i desembre del 1842, a Barcelona. Seoane fou capità general interí de Catalunya i va extreure els documents de l'Arxiu de Capitanía, avui malauradament desaparegut (*Diario de las Sesiones de Cortes. Senado. Sesión del día 8 de mayo de 1843, en Diario de las Sesiones del Senado en la legislatura abierta el 14 de noviembre de 1842*, Madrid, Imprenta Nacional, 1842, pàg. 184 i s.).
2. Luis Miguel BALDUQUE MARCOS, *El ejército de Carlos III. Extracción social, origen geográfico y formas de vida de los oficiales de S.M.*, Madrid, Universidad Complutense, tesis doctoral inèdita, 2002, pàg. 283.

Ara bé, la part més interessant de les opinions del militar era que no n'hi havia prou amb omplir la ciutat de soldats. Calia, a més, corregir les polítiques que havien fet possible que Barcelona i la resta de Catalunya es convertissin en un país pròsper i que aquesta prosperitat es concentrés principalment en mans d'uns nous emprenedors d'origen plebeu que, «enriqueciéndose más de lo conveniente, los ensorberbece, los llena de ambición y los dispone a la inobediencia». Ser treballador, aplicat i industriós en altres casos podia ser una virtut, però entre aquesta gent «son notoriamente perniciosos vicios, porque, llevados de su permanente inclinación al interés, la ganancia y al lucro, sólo atienden a lo que es de su conveniencia y se olvidan de que son vasallos cuando, por más beneficiados, debieran ser también más obedientes».

Segons la seva argumentació, els comerciants barcelonins havien rebut un tracte de favor de la dinastia borbònica. A més de les sucoses contractes rebudes de la Reial Hisenda, les franquícies, els privilegis i les exempcions que gaudien, assenyaladament el comerç lliure amb les illes de Barlovent, per decret d'octubre del 1765; una concessió extraordinària, atesa «la circunstancia de tenerles inhabilitados para ella el no haber concurrido esta provincia a la conquista del nuevo mundo». En lloc d'agrair el tracte de privilegi rebut, el maig del 1773 havien actuat com a instigadors dels amotinaments de les classes populars. A més de fer representacions a la Cort en el sentit que «con la providencia de quintas iba a caérseles su comercio, sus fábricas y manufacturas, haciendo la mayor fuerza para que no tuviese efecto la voluntad del Rey», traslladaren a l'espai públic la discrepància amb la Monarquia i, «además de lamentarse públicamente sobre la ruina que preconizaban a la ciudad el día del sorteo, divulgaron copias de sus representaciones al rey y sus ministros, con las cuales fortificaban a la plebe en la depravación de su ánimo». En conclusió: «el inmoderado aumento de este comercio, combinado con el carácter de los naturales, pide una prudente reforma, que, dejándolo en un razonable pie, no sea oneroso al Estado».

No menys responsabilitat tenien les fàbriques d'indianes, els treballadors de les quals van jugar, segons el capità general, un paper protagonista, tant en els avalots del 4 de maig com a les manifestacions a la plaça de l'Acadèmia del 15 de juny. Per tant, també calia revisar la política industrial de l'Estat envers Barcelona i Catalunya: «Sería muy conveniente trasplantar algunas fábricas a otras partes donde sean más útiles al Estado y no puedan conspirar contra la tranquilidad pública».

A diferencia del text de l'enginyer militar Pedro de Lucuce, *Precauciones contra alborotos, motines y rebeliones en la plaza de Barcelona*, escrit per un veterà de la Guerra de Successió amb més de vuitanta anys, que feia una interpretació tradicional dels esdeveniments en termes de la constant oposició dels catalans a la dinastia borbònica, O'Connor atorgava un paper de protagonista absolut en els motins del 1773 a les noves forces socials dirigits que havien emergit en el segle XVIII com a resultat de les transformacions econòmiques de la ciutat de Barcelona: la burgesia mercantil i l'empresariat industrial «que, olvidándose de plebeyos, quieren igualarse con el ciudadano, con el caballero, y aun con el título, lo que les ocasiona una vanidad, un orgullo y un atrevimiento tan grande que, si no se les modera tanto lucro, se experimentarán con el tiempo fatales consecuencias».

No ens ocuparem de com reaccionà l'absolutisme borbònic als nous reptes plantejats pels fets del 1773, sinó que tractarem d'explicar per què l'Avalot de les Quintes, més que un fenomen interpretable com una manifestació especialment important d'una conflictivitat latent contra l'absolutisme borbònic que s'arrossega durant tot el segle XVIII, com argumenta Lluís Roura,³ constituïren l'evidència final del fracàs de la política d'assimilació de les noves elits econòmiques catalanes, la consolidació de les quals durant les dècades anteriors era deutora d'una política imperial, similar a la practicada durant el segle anterior amb les elits criolles americanes.

El desmantellament de la Monarquia composta

La Monarquia espanyola fou objecte d'una profunda transformació després de la Guerra de Successió. Com a resultat del Tractat d'Utrecht, la nova dinastia aconseguí de mantenir en la seva integritat l'imperi ultramarí del darrer dels Habsburgs espanyols, però, en canvi, la Monarquia composta construïda mitjançant enllaços matrimonials,⁴ fou totalment desmantellada, principalment en benefici d'Àustria. Castella es consolidà com a centre d'un nou imperi-nació, que exercia la seva sobirania sobre dos tipus de territoris externs, que només tenien en comú el fet d'haver estat incorporats a la Corona per dret de conquesta: d'una banda, les colònies americanes i Filipines, i, de l'altra, els països de la Corona d'Aragó, que passarien a integrar el que qualificarem com a imperi contigu castellà.⁵ Naixia d'aquesta manera una construcció política complexa que només es podria comparar amb la d'Anglaterra, que havia encetat la construcció del seu imperi amb l'annexió de la veïna Irlanda, un territori que, a diferència d'Escòcia, no era Regne Unit, sinó "del Regne Unit".⁶

Amb la rendició de Barcelona, sense capitulació pactada, el 12 de setembre del 1714, els recursos del Principat incrementaren el Reial Patrimoni, trencant-se d'aquesta manera el pacte fundacional entre les Corones de Castella i Aragó que havia donat lloc al naixement de la Monarquia Hispànica. Les noves institucions, sorgides a l'empara d'aquest canvi en la relació constitucional, foren imposades sense cap mena de transacció o pacte amb les elits dirigents de la societat catalana. Extingides la Diputació del General i el Consell de Cent, totes les noves autoritats –capità general, intendent i corregidors, magistrats i regent de la Audiència, justícies i regidors dels ajuntaments, a més dels càrrecs subalterns– passaren a ser de nomenament reial, prèvia proposta de la Cambra de Castella, i per a la provisió de càrrecs se seguiren criteris radicalment allunyats de la representativitat estamental, el mèrit i la competència, i basats únicament

3. Lluís ROURA I AULINAS, *Subjecció i revolta en el segle de la Nova Planta*, Vic, Eumo, 2005.

4. John H. ELLIOTT, «A Europe of composite monarchies», *Past and Present*, 137 (1992), pàg. 48-71.

5. Sobre les característiques dels imperis contigus, Peter TURCHIN, «A theory for formation of large empires», *Journal of Global History*, 4 (2009), pàg. 191-217.

6. Edward CAVANAGH, «Kingdom or Colony? English or British? Early Modern Ireland and the Colonialism Question», *Journal of Colonialism and Colonial History*, 14-2 (2013). El treball de referència al respecte és: Nicholas CANNY, *Making Ireland British, 1580-1650*, Oxford, Oxford University Press, 2001.

en l'afecció a la causa del duc d'Anjou durant la Guerra de Successió. En menys de cinc anys, el dret públic que regulava la relació entre els catalans i llurs governants fou totalment alterat, així com l'organització administrativa i territorial del país.

La construcció d'una xarxa de fidelitats locals

Però per garantir a llarg termini el control sobre els habitants dels territoris conquerits no n'hi havia prou d'imposar un canvi institucional ni de mantenir a Catalunya un exèrcit d'ocupació que encara el 1750 doblava al desplegat per tota l'Amèrica espanyola.⁷ Calia a més construir una nodrida xarxa de fidelitats entre les elits del país que garantís un suport intern de la societat catalana al govern borbònic. L'Imperi espanyol tenia una llarga experiència en el desenvolupament d'estratègies de fidelització sobre territoris annexionats. El control de les distants colònies americanes es va garantir durant segles amb una combinació entre el principi d'autoritat, representat per les lleis d'Índies, la burocràcia i les institucions imperials, i una certa flexibilitat que cercava interessar els sectors socials més influents de la colònia, els criolls, en la perpetuació del model d'explotació colonial.⁸

En el cas català, el punt de partença sobre el qual construir aquesta xarxa de fidelitats fou aquell sector minoritari, però nodrit, de la població del Principat que, per diferents raons, o bé es va mantenir fidel a Felip V, donant-li suport amb les armes a la mà o amb diners, o bé va canviar de bàndol en els darrers mesos de la Guerra de Successió.

Probablement, l'únic segment social on aquesta actitud es pot considerar com a rellevant fou la gran noblesa catalana, en alguns casos mitjançant una participació activa en el conflicte i en d'altres simplement com a resultat d'un càlcul interessat que cercava, pel damunt de tot, preservar el llegat patrimonial i jurisdiccional de la nissaga. En el llistat realitzat per l'Audiència el 1719 amb els títols del Principat de Catalunya, que excloïa tots els creats durant el temps de l'Arxiduc, només hi figuraven cinc que per la seva desafecció, havien estat segrestats: els marquesats de Rubí i Santa Maria de Barberà i els comtats d'Erill, Savallà i Rocamartí. Curiosament aquest darrer títol havia estat creat pel mateix Felip V el 1702, en benefici d'en Josep Comes i Torró, un dels caps de la revolta vigatana el 1705, que morí defensant Barcelona l'11 de setembre del 1714.⁹

Però per teixir una xarxa de suport al nou projecte polític borbònic no n'hi havia prou amb la gran noblesa. Felip V i els seus assessors, Grimaldo, Patiño i Macanaz, eren conscients que el funcionament de les noves institucions només es podria garantir amb el compromís d'un ampli sector de la petita noblesa, a

7. Antony McFARLANE, *War and Independence in Spanish America*, Abingdon, Routledge, 2014, pàg. 17, parla de 14.000 soldats regulars espanyols, d'acord amb les xifres de Juan MARCHENA, *Ejército y milicias en el mundo colonial americano*, Madrid, Mapfre, 1992, pàg. 128.

8. John L. PHELAN, «Authority and Flexibility in the Spanish Imperial Bureaucracy», *Administrative Science Quarterly*, 5-1 (1960), pàg. 47-65.

9. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), Audiència, Consultas, 127, f. 183 y s.: *Lista de títulos del Principado de Cataluña*.

la qual es volia reservar el paper de nova classe dirigent de la societat catalana, encara que subordinada als desitjos de la Monarquia. D'ací que, després de la victòria de les armes borbòniques a Almansa el 1707, es fes un esforç d'apropament a les elits locals –barons, cavallers, ciutadans honrats i famílies amb possibilitats de ser-ho– perquè reconeguessin el “suave dominio” del duc d'Anjou, amb el compromís recíproc d'oblidar un passat lligat amb la causa de l'Arxiduc. Aquesta política es va accentuar entre 1711 i 1712, quan alguns destacats botiflers, com Josep d'Alós, desplegaren una “persistent política de seducció”, adreçada a captar les voluntats de les elits rurals del Principat.¹⁰ L'oferta de indult als catalans es mantingué fins i tot després de formalitzar el setge de Barcelona el juliol de 1713, facilitant la pacificació de destacats nuclis austriacistes com Vic o Valls. El cas de Carles de Regàs, líder destacat del vigatanisme, sembla indicar que Felip V va respectar el pacte. El desembre del 1716, el Consell de Castella preguntava a l'Audiència de Catalunya per les raons que havien portat a que una ordre de confiscació de béns dictada contra Regàs el 1705 encara no s'hagués aplicat. La Audiència reconeixia que havia estat cap de miquelets, però exposava que el setembre del 1713 «se sometió a la obediencia de S. M. y desde entonces se ha respetado su propiedad, como la de cualquier súbdito del Principado».¹¹

Les noves regidories vitalícies dels ajuntaments de Nova Planta, expurgats del càncer de les insaculacions, serien per als botiflers. Ara bé, malgrat totes les promeses fetes, la incorporació d'aquestes elits al nou aparell polític no fou tan automàtica com la propaganda borbònica pretenia fer veure. Els candidats a obtenir algun tracte de favor havien de presentar al Consell de Castella llurs sol·licituds, que eren després consultades a l'Audiència de Catalunya. La Sala de Govern d'aquest tribunal s'encarregava de fer les investigacions per contrastar les informacions que havia donat l'interessat sobre la seva fidelitat a la causa de Felip V. De fer les gestions de comprovació s'encarregava Salvador Prats i Matas,¹² antic secretari del duc de Berwick i ara de l'Audiència, que comptava amb la col·laboració de centenars de confidents distribuïts per tot Catalunya. A més, Prats tenia al seu abast tota la documentació de la Diputació, el Consell de Cent i el Braç Militar per rastrejar la participació dels candidats a les assemblees i les deliberacions polítiques que havien determinat l'actitud final de resistència del govern català. El procediment de verificació de comportaments no es limità als candidats a les regidories sinó que s'estengué a tots aquells que aspiraven a oficis secundaris al servei de les administracions municipals. Fins i tot, els catalans que desitjaven gaudir d'exempcions en alguna de les càrregues imposades per la nova administració, com, per exemple, les contribucions en espècie de palla, utensilis, bagat-

10. Josep M. TORRAS RIBÉ, «Antecedentes y consecuencias de las negociaciones de Utrecht en Cataluña (1711-1713)», *Cuadernos de Historia Moderna*, XII (2013), pàg. 133-152. Alós va rebre instruccions concretes perquè «procurase ir cultivando a los naturales de Cataluña, haciéndolos comprender que [...] se les atendería en todo lo que se ofreciese a proporción de lo que executasen en el Real Servicio» (pàg. 141). Del mateix autor: *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, pàg. 336-347.

11. ACA, Audiència, Consultas, 121, f. 147v. Sobre el context general: Joaquim ALBAREDA, *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*, Barcelona, Crítica, 2010, pàg. 377-380; Antonio ESPINO LÓPEZ, *Pàtria i llibertat. La Guerra de Successió a Catalunya, 1704-1714*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2013, pàg. 192-194.

12. Sobre Prats i Matas: Joan MERCADER RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968, pàg. 53-56 i 66-67; Josep M. TORRAS RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2005, pàg. 162-163.

ges o allotjaments, o que pretenien el privilegi de dur armes blanques o de foc, havien de justificar la petició amb proves contrastades de fidelitat a la causa de Felip V. Gràcies a aquests expedients informatius personals, podem deduir els criteris generals de selecció emprats per l'Audiència i el Consell de Castella per a construir la seva xarxa de col·laboradors.

Organigrama del govern municipal de Barcelona setcentista, amb els emblemes del rei, del capità general de Catalunya, del corregidor i governador militar, dels regidors i del síndic procurador.
AHCB, R. 12889.

En primer lloc, es valorava una actitud clara de suport a Felip V, manifestada quan els esdeveniments havien estat menys favorables a les armes borbòniques. Un tracte especial rebrien els botiflers convençuts que sortiren de Barcelona el setembre del 1705 en el seguici del virrei Velasco deixant enre les propietats i que retornaren nou anys més tard amb el duc de Berwick, o aquells altres que

el mateix any fugiren al Rosselló i s'incorporaren a les unitats de fusellers de muntanya del duc de Noailles.

Per gaudir de la confiança reial plena no n'hi havia prou de no haver participat activament en la defensa de Barcelona durant el setge de 1713-1714, encara que un germà de l'aspirant hagués mort lluitant per Felip V, si és que el candidat havia rebut alguna gràcia del govern de l'Arxiduc. Així, per exemple, Joan d'Olmera i Raset es postulava per una regidoria de l'Ajuntament de Barcelona i son germà Benet havia mort l'agost del 1710 a la batalla de Saragossa servint com a capità de Dragons en el regiment del coronel Miquel Pons; però la seva actitud personal no era lliure de sospites als ulls inquisidors de l'Audiència borbònica. Tot i participar en les Conferències dels Comuns de l'estiu del 1713 defensant la rendició de Barcelona, la seva actitud prèvia era sospitosa, perquè «en los principios de estas turbaciones no hizo D. Juan demostración alguna a favor de S.M. ni de sus reales intereses, antes bien fue comunmente reputado por afecto al partido del Señor Archiduque, de forma que procuró que aquel príncipe le declarase la nobleza antigua que pretendía para él y toda su casa», i, per tant, no tenia «mérito alguno digno de recomendación».¹³ Una sort similar tingueren les pretensions de Manuel de Vilaplana, encaminades a obtenir la titularitat del vicle Rocamartí. L'Audiència reconeixia els mèrits de la família en favor de la causa de Felip V. Els seus pares havien fugit de Barcelona aprofitant el setge borbònic del 1706 per abraçar el partit filipista, i el seu germà Fèlix, abat de Ripoll i botifler convençut, havia estat desposseït del seu càrrec durant el govern de l'Arxiduc. Però, en opinió de l'Audiència, l'hereu Manuel «no correspondió tan fino». Retirat a la seva hisenda de la Bisbal, manifestà reiteradament de paraula el suport a Felip V, però sense prendre les armes en servei del rei per defensar Girona durant el setge austriacista del 1712, com havien fet altres afectes de la Bisbal, «antes bien se mantuvo en casa».¹⁴ Com a molt, Manuel Vilaplana es mereixia una exempció de la càrrega d'allotjaments.

També els informes de l'Audiència foren decisius per apartar de qualsevol ofici públic aquells catalans partidaris de l'Arxiduc que s'acolliren com a recurs de darrera hora al perdó general ofert per Felip V el setembre del 1713. L'estigma d'haver servit en algun moment Carles III els marcava de per vida, convertint-los en sospitosos permanents de desafecció al nou règim, encara que comptessin amb recomanacions de caps de l'exèrcit borbònic o de botiflers amb una fidelitat fora de dubte. Aquest fou el cas d'Antoni Raurés, que, després de servir com a secretari del governador militar de Puigcerdà, Antonio Gandolfo, fou proposat el 1717 per a una plaça d'escrivà en aquella població. A més dels informes favorables dels caps militars de la comarca, Raurés comptava amb el suport d'Honorat Pallejà,¹⁵ botifler reconegut, que l'hauria tractat quan actuava com a jutge de confiscacions i apel·lacions a la Cerdanya. L'Audiència titllà l'informe favorable de Pallejà de no tenir fonament i desvetllà el perfil biogràfic de Raurés com el d'un austriacista convençut que a darrera hora havia can-

13. ACA, Audiència, *Consultas*, 121, f. 49v.

14. ACA, Audiència, *Consultas*, 121, f. 163r.

15. Sobre Pallejà, autor d'unes memòries que descriuen la seva odissea, des que sortí de Barcelona l'octubre de 1705 fins entrar de manera clandestina en el Rosselló per Banyuls: Pere MOLAS RIBALTA, «Vida cotidiana en la Guerra de Sucesión», *Cuadernos de Historia Moderna. Anejos*, VIII (2009), pàg. 229-239.

viat de bàndol. El 1705 s'aixecà contra Felip V, com a capità d'una companyia de fusellers que havia organitzat a costa seva. Després, durant un parell d'anys, fou secretari del general Antoni Moragues i participà activament en la resistència de Puigcerdà quan l'exèrcit de les Dues Corones entrà a la Cerdanya l'abril del 1707. L'opinió de l'Audiència sobre Raurés utilitzava com a suport les notícies que sobre ell donava Narcís Feliu de la Penya als *Anales de Cataluña* publicats el 1709. Un cas semblant fou el de Francesc Mata, aspirant a una plaça com a pesador de la palla a la ciutat de Manresa i recomanat pel comte de Montemar, destacat militar borbònic i governador de Barcelona el 1715. Segons les informacions de què disposava Prats i Matas, Mata hauria participat activament a la presa anglesa de Gibraltar l'agost del 1704 i tornà a Catalunya amb l'esquadra combinada anglo-holandesa que acompanyava Carles III. Després, fins l'estiu del 1713 lluità «contra el partido de S. M.» com a capità de miquelets. El darrer any de la guerra hauria canviat de bàndol, motiu pel qual fou perseguit pels desafectes, encara que, en opinió de l'Audiència, el seu comportament mai havia estat clar: «ya se juntaba con unos, ya se juntaba con otros».¹⁶

Però si algun sector de la societat catalana tingué un tractament diferencial per part de la Monarquia en aquest procés d'avaluació dels comportaments mantinguts durant la Guerra de Successió, aquest fou el dels emprenedors, comerciants i botiguers. La burgesia mercantil catalana jugà un paper important en el decantament general del país en favor de la causa de l'arxiduc Carles perquè, com ens diuen Fontana o Albareda,¹⁷ hi havia arguments molt convincts des de la perspectiva del benestar general de Catalunya per donar suport a aquesta opció. Però el recolzament dels burgesos a la causa austriacista s'esquarterà després del 1707, i encara més durant els darrers mesos de resistència, quan la lluita per sobreviure al conflicte obligà, almenys alguns d'ells, a canviar d'estratègia i apropar-se al guanyador inevitable. Aquest exercici de pragmatisme fou molt ben rebut per Felip V i pels seus exèrcits, necessitats de recursos i de suport logístic per a completar la submissió del Principat, un cop els exèrcits aliats havien abandonat els catalans. El que més costa d'esbrinar, però, és si la conversió fou sincera o imposada per les circumstàncies d'una inevitable desfeita que portava els estaments més benestants de la burgesia a adaptar-se el millor possible a unes noves regles de joc, en les quals llur supervivència només seria garantida pel favor reial. Per obtenir-lo calia ser útil als conqueridors i esperar que aquests, en vista del suport prestat, no miressin enrere del 1713.¹⁸

Probablement, el cas que il·lustra millor els clarobscur d'aquest comportament de la burgesia mercantil sigui els dels germans Bonaventura i Segimon Milans. Els Milans, com els Duran, els Glòria, els Matas o els Benages, s'acolliren a les mesures de gràcia donades per Felip V i esdevingueren col·laboradors imprescindibles dels ducs de Populi i de Berwick durant els setges de Girona i

16. ACA, Audiència, Consultas, 123, f. 86r. Joan MERCADER RIBA, *Els capitans generals: el segle XVIII*, Barcelona, Vicens-Vives, 1963, pàg. 90.

17. Josep FONTANA, *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*, Vic, Eumo, 2014, pàg. 211; Joaquim ALBAREDA, *La Guerra de Sucesión de España (1700-1714)*, Barcelona, Crítica, 2010, pàg. 167-171.

18. En aquest sentit, comparteixo la conclusió a que arriba Oliva, a partir de la mostra de diferents nissagues representatives de la burgesia mercantil del Maresme i de Barcelona, que passaren «de la conspiració a la integració» (Benet OLIVA i RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya. Burgesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*, Lleida, Universitat de Lleida, 2001, pàg. 187-212).

de Barcelona. A més de garantir el subministrament de pa de munició a l'exèrcit, anticiparen importants quantitats de diners per fer front al pagament de les tropes. Felip V va recompensar aquest suport donant-los l'oportunitat de participar com a contractistes en les expedicions a Sardenya i Sicília que s'organitzaren els anys 1717 i 1718. D'aquesta manera començà una relació profitosa tant per a la Monarquia espanyola com per als individus que més endavant conformarien la primera generació burgesa del Setcents. Sembla, però, que en aquesta relació prevaldria més la cerca del benefici que no pas consideracions de lleialtat dinàstica.

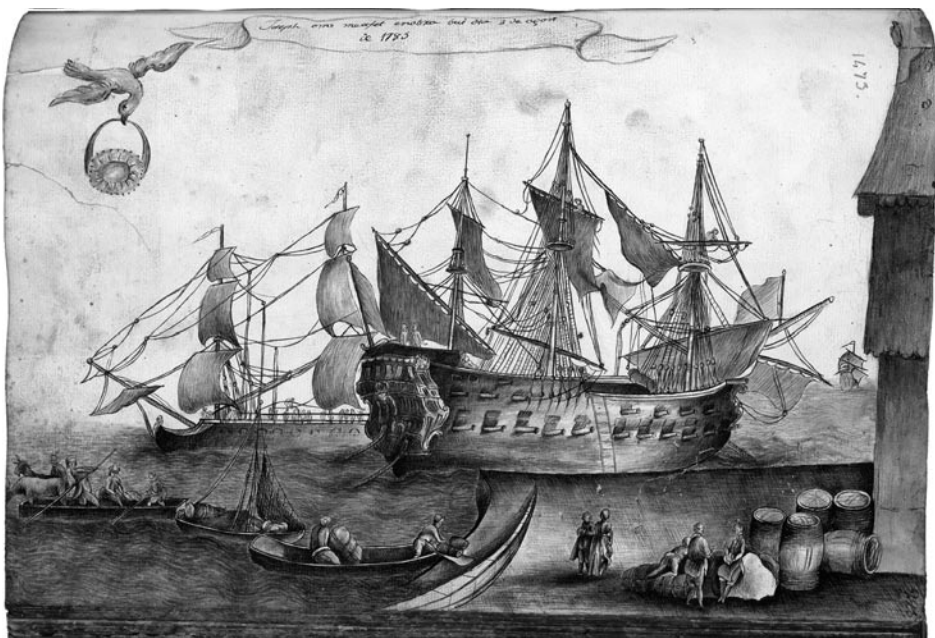
Per exemple, és cert que els germans Milans¹⁹ i Josep i Joan Duran²⁰ foren els grans beneficiaris de les contractes de subministrament de les tropes que s'embarcaren al port de Barcelona amb destinació a Itàlia, però més profitosos encara resultaren els negocis paral·lels engegats a l'empara d'aquesta relació privilegiada amb l'administració. El 1718, i gràcies a una executòria de l'Audiència de Càller, coneixem els detalls d'una operació especulativa relacionada amb el pagament de la guarnició espanyola a Sardenya, en la qual participaren tots quatre per a treure profit del desgavell monetari existent al Principat. Els Duran haurien signat un contracte canviari en virtut del qual es comprometien a transportar fins a Sardenya l'equivalent, en moneda de curs legal en aquell territori, de 450.000 rals de billó, que ells havien rebut en piastres de plata forta, a canvi d'una lletra pagadora a Càller a l'ordre del tresorer major Tomás de Hinojosa. Els Duran aprofitaren la depreciació que patien a Catalunya els diners de creu aragonesos per fer-ne una compra massiva al mercat negre amb un descompte respecte al seu valor nominal que podria haver estat del 50%, però aplicant a l'operació el tipus de canvi oficial. Aparentment, el negoci s'hauria tancat correctament amb l'entrega al nou capità general de Sardenya Gonzalo Chacón de 45 caixes plenes de moneda menuda que serviria per a pagar les tropes de guarnició a l'illa. De menor abast, però de naturalesa molt similar, fou la transacció de Segimon Milans, botiguer de teles d'origen gironí, traslladat a Barcelona els darrers anys del segle XVII.²¹ En aquest cas, actuant com a tresorer de la Santa Croada, rebé del seu comissari general a Madrid 130.609 rals que hauria de posar a disposició de l'habilitat de les galeres del rei, també a Càller, per pagar els galiots de les tripulacions. El problema d'ambdues operacions fou que els creuets aragonesos no eren moneda de curs legal a Sardenya i els comercs sards es negaren a acceptar-los, encara amb més vehemència que els botiguers del Principat. L'Audiència de Sardenya reaccionà ràpidament enviant una carta requisitòria al capità general de Catalunya perquè obligués Milans i els Duran a entregar els mateixos diners «en moneda corriente en dicho reino» en el termini de tres dies; de no complir, serien empresonats i els seus béns embar-

19. Per Reial Ordre de 29 de setembre de 1739, Felip V concedí a Bonaventura de Milans i al seu hereu Josep de Milans i de Benages la condició de cavaller, en atenció a «que vuestra casa y familia han servido a satisfacción de mis ministros en aquel mi Principado haciendo alivio de mis reales tropas, como actualmente lo están practicando» (ACA, Audiència, *Privilegiorum*, 329, f. 80r).

20. Sobre els Duran, exemple d'adaptació de la burgesia catalana, Gemma GARCÍA FUERTES, «De la conspiración austracista a la incorporación a la nueva planta: La familia Durán, máximo exponente de la burguesía mercantil en el siglo XVIII», *Espacio, Tiempo y Forma, Serie IV, Historia Moderna*, 17 (2004), pàg. 143-162.

21. Pere GÍFRE RIBAS, «Mercaders de la terra. La trajectòria d'Esteve Andreu, botiguer de teles, mercader i senyor (Girona 1680-1706)», *Estudios d'Història Agrària*, 17 (2004), pàg. 513-532.

gats. La situació era compromesa, però els dos se'n sortirien sense necessitat de penedir-se. Els germans Duran argumentaren defectes de forma en la requisitòria sarda, perquè havien d'haver estat escoltats abans de dictar-la, i Segimon Milans al·legà que, com a tresorer de la Santa Croada, gaudia d'un fur privilegiat fora de l'abast de la jurisdicció ordinària. La mateixa Audiència de Catalunya va trobar que les raons exposades pels comerciants tenien molt de fonament, i, en conseqüència, l'expedient fou paralitzat i enviat al Consell de Castella. Mentrestant, els creuets d'Aragó es convertien en moneda de curs obligatori a Sardenya per un edicte del virrei marquès de Lede.

Dibuix del Llibre de Passanties del gremi d'argenters de Barcelona, 1785, amb una imatge característica del tràfec portuari barceloní en funció dels proveïments militars. AHCB, 2B-41, vol. 5 (foto: E. Guillaumet).

És clar que tant els Duran com els Milans gaudien de la protecció reial, però no ho és tant que aquesta empara fos el producte de llur fidelitat contrastada.²² Dos anys abans de tenir lloc l'afer de Sardenya i en plena onada repressiva contra els seguidors de Carles III, Segimon Milans s'havia vist implicat en una conspiració política que tenia com a protagonista el comte de Plasencia, Juan de Lanuza, un dels herois de la resistència de Barcelona davant les tropes borbòniques, el fill del qual morí defensant el baluard de Santa Clara l'onze de Setembre. Després de la rendició, Lanuza va veure com els seus béns eren con-

22. ACA, Audiència, *Consultas*, 125, f. 238r i s.

fiscats, però no fou detingut sinó sotmès a una discreta vigilància per les autoritats militars que permeté descobrir la seva participació en reunions polítiques clandestines on es conspirava contra Felip V. El marquès de Castel-Rodrigo ordenà l'escorcoll de les cases dels implicats, entre elles la de Milans, on es van trobar documents molt comprometedors. Segons es va saber, Milans actuava com a correu entre els exiliats catalans a Viena i Gènova posant a disposició de Lanuza diners tramesos mitjançant lletres de canvi i correspondència procedent de territoris de l'Arxiduc. En concret, es documentà que Milans era el contacte del comte de Plasencia amb la seva filla Gertrudis, membre del seguici de l'emperadriu, i amb el seu agent a Gènova, Pedro Pérez Moreno. Tot i que no es va trobar al domicili de Lanuza cap document comprometedor, doncs, segons digué, «rompió y rasgó las cartas» després de cobrar de Milans, el comte va ser deportat a Segòvia i no tornà mai més a Catalunya. En canvi, Segimon Milans, malgrat la qualificació de delictes greus que era mantenir relacions de cap mena amb els territoris "enemics" sota control de l'emperador Carles VI, no patí cap mena de represàlia, mantingué l'estatus de col·laborador imprescindible del govern borbònic i refermà la seva posició entre el patriciat barceloní amb l'adquisició el 1719 del palau Meca, al carrer de Montcada.²³

La vinculació, interessada o no, d'un segment de la societat catalana a la nova Espanya dels Borbons comportà l'accés a noves fonts de renda derivades directament de les noves polítiques de l'absolutisme borbònic, especialment durant la primera meitat del segle XVIII. A parer meu, els dos principals mecanismes de fidelització foren l'accés a les contractes públiques amb l'administració, un vincle ja ben visible els darrers anys de la Guerra de Successió, i la corrupció generalitzada en tots els nivells de la gestió pública, que afectava tant la burocràcia i els alts càrrecs no catalans, com llurs interessats col·laboradors del país.

L'accés de la burgesia catalana a les contractes públiques

Fins a final de la dècada del 1740, Catalunya va viure un període dolorós d'adaptació a la nova condició de nació vençuda, sempre sospitosa de desafecció i dependent d'unes decisions en matèria de política econòmica que no es preniën a Barcelona sinó a Madrid, en funció d'uns criteris de racionalitat on els somnis de grandesa de la nova dinastia regnant imposaven la seva lògica, independentment de les necessitats dels súbdits. Condemnats a sobreviure en les pitjors condicions, alguns segments de la societat catalana pogueren aprofitar les oportunitats que generava una potència bel·licosa i expansiva com fou l'Espanya de Felip V i Isabel Farnese. Primer, l'Estat es va veure obligat a assumir la necessitat d'ocupar militarment tot el territori, construïnt o reconstruïnt ciutadelles, castells i baluards per a garantir el control de una població civil majoritàriament desafecta. Després, el desig d'erigir un domini territorial per als infants Carles i Felip o de contenir les regències nord-africanes, va convertir Catalunya

23. ACA, Audiència, Consultas, 120 (1716), f. 2v i s.

en quelcom similar al que fou el Japó ocupat per McArthur durant la guerra de Corea (1950-1953): una plataforma logística.

Les grans expedicions a Sardenya i Sicília el 1717, a Orà el 1732, a Nàpols el 1734 i les campanyes d'Itàlia dels anys 1742-1748 tingueren com a llançadora el port de Barcelona, i en bona mesura deixaren una petja no negligible en l'economia catalana. Durant aquest llarg període d'activitat militar a l'exterior l'Estat no sols consumí a Catalunya els recursos obtinguts localment amb la nova fiscalitat sinó que afavorí una situació que avui qualificaríem de superàvit fiscal. El 1729, l'Estat recaptava a Catalunya uns 25,3 milions de rals de billó, però en necessitava més de 30 per fer front a totes les seves obligacions. Quins efectes tingué aquesta despesa sobre l'economia catalana? Ja fa uns anys, tant Arranz i Grau com Lluch prestaren atenció a aquesta qüestió i destacaren el paper de la demanda estatal en el primer impuls de recuperació del Principat.²⁴ D'una banda, resulta innegable que alguns empresaris en resultarien beneficiats, però només aquells que no estaven sota sospita pel seu comportament durant la Guerra de Successió. En alguns sectors industrials tradicionalment molt potents a Catalunya, com era la fabricació d'armes de foc, que havia perdut el seu principal mercat amb la prohibició del seu ús a particulars,²⁵ les comandes públiques constituïren l'única opció de supervivència. Així, l'"asiento" signat el 1721 entre l'intendent José de Pedrajas i Joan Quintana i Cia, de Manresa, per a la fabricació de fusells i pistoles per als exèrcits del Rei, a un ritme de 1.000 peces mensuals, en principi significava el treball de tots els mestres armers de Catalunya en règim de dedicació exclusiva durant cinc anys, però l'Audiència va excloure els de Mataró, Sant Joan de les Abadesses i Berga, on s'havia prohibit la pràctica de l'ofici.²⁶ Als armers d'aquestes localitats només els quedaven les possibilitats d'emigrar o de dedicar-se a la fabricació clandestina.

No tot, però, eren beneficis. A Barcelona, on es concentrà una part considerable de la demanda estatal de subministraments militars, les corporacions gremials hagueren de defensar-se de l'intrusisme de treballadors no agremiats d'altres parts de Catalunya i, fins i tot, d'estrangers que eren contractats per la Intendència sense tenir en compte els privilegis de què gaudien els gremis en la pràctica dels oficis. El 1716, mestres d'aixa i calafats es queixaven de no rebre més que les engrunes en feines pròpies de llurs oficis, que eren encarregades per Patiño a nombrosos estrangers que ni tan sols eren residents a Barcelona.²⁷ Venien a la primavera i l'estiu per realitzar les tasques regulars de carena i habilitació dels vaixells de la Reial Armada, no pagaven la tarifa personal del cadastre (i, per tant, acceptaven salaris més baixos) i marxaven a la tardor amb els diners obtinguts a la butxaca. Als gremis de mar del país només els restaven feines puntuals lligades a les emergències que es produïen durant l'hivern. Quan els prohoms gremials gosaven actuar con-

24. Manuel ARRANZ i Ramon GRAU, «L'economia urbana de Barcelona i la Guerra de Successió», *Recerques*, 24 (1991), pàg. 115-149; Ernest LLUCH, *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració*, Barcelona, Edicions 62, 1996.

25. Com encara sostenia l'Audiència el 1744, el desarmament del Principat era «el fundamento único para establecer la quietud en el Principado y preservarle de turbaciones y a sus naturales de la perpetración de delitos». I precisava que aquest desarmament havia de fer-se extensiu a «las armas de fuego cortas, a las largas y permitidas en otros reinos y también las de corte y punta [...] y aun a las partes que integran la arma, como son pólvora, balas, perdigones y piedras» (ACA, Audiència, *Consultas*, 166, f. 177v).

26. ACA, Audiència, *Consultas*, 131, f. 149v (11-VI-1721).

27. ACA, Audiència, *Consultas*, 120 (1716), f. 249r.

tra l'intrusisme dels que realitzaven activitats pròpies del gremi per encàrrec de l'exèrcit, topaven amb els militars i amb la mateixa Audiència. Un dia de març del 1719, els prohoms del gremi de sastres es presentaren a la casa del botiguer de tall Fèlix Bertran, beneficiari de la contracta per a confeccionar el vestuari del nou regiment d'infanteria de Barcelona. Llur pretensió era decomissar les robes ja fetes, però la intervenció d'un coronel i la seva escolta frustrà l'intent. Els sastres van cercar l'empara de l'Audiència al·legant que només volien fer complir les ordinacions gremials respecte a l'intrusisme, però la resposta del tribunal fou decebedora: ni els privilegis dels sastres ni els de cap altre gremi tenien vigència en el cas de les contractes de provisió de vestuari dels regiments del rei, en els quals es pactaven preus molt ajustats i el contractista tenia tot el dret de cercar el benefici contractant costureres i fadrins «en los cuales halla más su cuenta».²⁸

Marca de fàbrica d'una empresa tèxtil setcentista de la Catalunya interior exportadora per via marítima. AHCB, R. 13385.

En conclusió, doncs, no sembla gens clar que la despesa militar, finançada en bona part amb recursos propis, no tingués un alt cost d'oportunitat per a un país que requeria de fortes inversions per superar els estralls de la guerra. A més de negligir absolutament les despeses en obres civils, ara com el port de Barcelona, que romandria en una situació lamentable fins el darrer terç del segle XVIII,

28. ACA, Audiència, Consultas, 127 (1719), f. 128v.

condemnant els seus usuaris a suportar uns alts costos per la ineficiència de les infraestructures, les tres quartes parts de l'estalvi forçós català desviat mitjançant els tributs a usos militars es destinaren al pagament dels salaris de l'exèrcit d'ocupació.

La incidència de la corrupció

El comportament poc virtuós dels servidors públics fou un mal endèmic de l'administració colonial espanyola a Amèrica, inoculat també a la societat catalana per la Nova Planta. Amb la col·laboració interessada de molts catalans, en el nou model polític la corrupció actuava com un lubricant per greixar el funcionament d'unes institucions repressives. Un document conservat a l'Archivo Histórico Nacional de Madrid i escrit per un contractista barceloní que mantenia vincles estrets amb l'administració central posa en relleu fins a quin punt la corrupció niava dins l'aparell fiscal que la Monarquia havia construït per a garantir el cobrament de les seves rendes.²⁹ El text, redactat entre 1722 i 1724, era aparentment la resposta a un encàrrec fet per un alt funcionari de l'administració de Felip V que volia saber què hi havia de cert en els rumors que corrien a la Cort sobre la gestió de l'intendent José de Pedrajas. Aquest era un buròcrata de llarga trajectòria en l'administració que, des del 1703, havia anat ocupant càrrecs importants en la Tresoreria de l'exèrcit i que, quan arribà a Barcelona per ocupar la Intendència per primera vegada el 1716, tenia ja fama de gestor poc fiable.³⁰ Segons el comunicant, els catalans patien les conseqüències d'una administració fiscal que, a més de defraudar al rei, obstaculitzava la recuperació del comerç i constituïa una rèmora per a l'economia del Principat. De la crítica no se'n lliurava ningú, des de l'intendent fins al darrer empleat de les oficines de rendes: tots els dependents públics haurien de ser enviats a gales per llurs delictes, perquè «se hurta tanto como se cobra».

La corrupció no era patrimoni dels alts funcionaris d'origen castellà o estranger situats al capdavant de les institucions catalanes, sinó també dels catalans botiflers que actuaven a les ordres d'aquells, des dels magistrats de l'Audiència fins als regidors dels municipis de la Nova Planta. Entre els que foren objecte de denúncies per tota mena d'irregularitats, destaquen els intendants de Catalunya: a més de l'esmentat Pedrajas, els seus successors Antonio de Sartine, José de Contamina i Juan Felipe Castaños, que fou l'únic separat del seu càrrec el 1776 per les irregularitats comeses.³¹

Per regla general, cap d'aquestes queixes va tenir repercussions negatives per les carreres dels denunciats; ans al contrari, van afavorir-ne l'ascens. En aquest sentit, probablement el cas de Francisco Alonso Sotelo, administrador general de rendes de Catalunya amb Sartine, sigui especialment significatiu.

29. AHN (Archivo Histórico Nacional), Estado, 5042.

30. Fabrice ABBAD y Didier OZANAM, *Les Intendants espagnols du XVIIIe siècle*, Madrid, Casa de Velázquez, 1992, pàg. 152.

31. Eduardo ESCARTÍN SÁNCHEZ, «Els intendants de Catalunya sota el regnat de Carles III», *Pedralbes*, 8 (1988), pàg. 107-117.

Denunciat amb nom i cognoms en el document citat, prèviament s'havia significat en una conjuntura tan crítica com la de 1719. Com a administrador de la Renda de Salines, va convocar els regidors del corregiment de Lleida per comunicar-los un canvi en les regles de joc de l'estanc. En lloc de deixar als pobles l'opció de fer les compres de sal directament al pallol de la Renda en funció de llurs necessitats, l'administrador imposà un repartiment forçós anual que superava amb escreix el consum de sal. La majoria dels regidors acceptà la imposició, per por a les amenaces de Sotelo: «serían llevados a Barcelona con un borri-co y presentados ante el intendente».³² Als regidors de Verdú, de Torres de Segre i d'Alfés, que rebutjaren el xantatge, «los tuvo presos en el mesón en que se hospedaba», lligats de peus i mans fins que accediren a signar el repartiment. La mateixa Audiència es va escandalitzar per aquest comportament «en tiempos tan delicadísimos», que aconsellaven de tractar els pobles amb «suavidad y blandura» i d'evitar irritar «los destemplados humores de los naturales». Sotelo fou ascendit després d'aquest incident a la Direcció de l'administració de les rendes generals, on tampoc es distingí per la seva honradesa.

El projecte autòcton de desenvolupament econòmic

Les polítiques de captació de les elits econòmiques barcelonines i catalanes probablement van contribuir a reduir la tensió entre la Monarquia i les noves forces emergents de la societat catalana i a fer possible una reducció del contingent militar estacionat a Catalunya quan les noves prioritats de la Monarquia durant i després de la participació espanyola a la Guerra dels Set Anys, el 1761-1762, obligà a traslladar una part de l'exèrcit a la frontera amb Portugal i a desplaçar-ne una altra a les colònies ultramarines per fer front a la creixent amenaça britànica. En canvi, no van tenir cap incidència en el projecte de desenvolupament econòmic pel país que conduïa directament a la industrialització i a la transformació de la societat catalana i que va tenir com a referent principal el *Fènix de Catalunya* de Narcís Feliu de la Peña i Martí Piles, publicat el 1683.

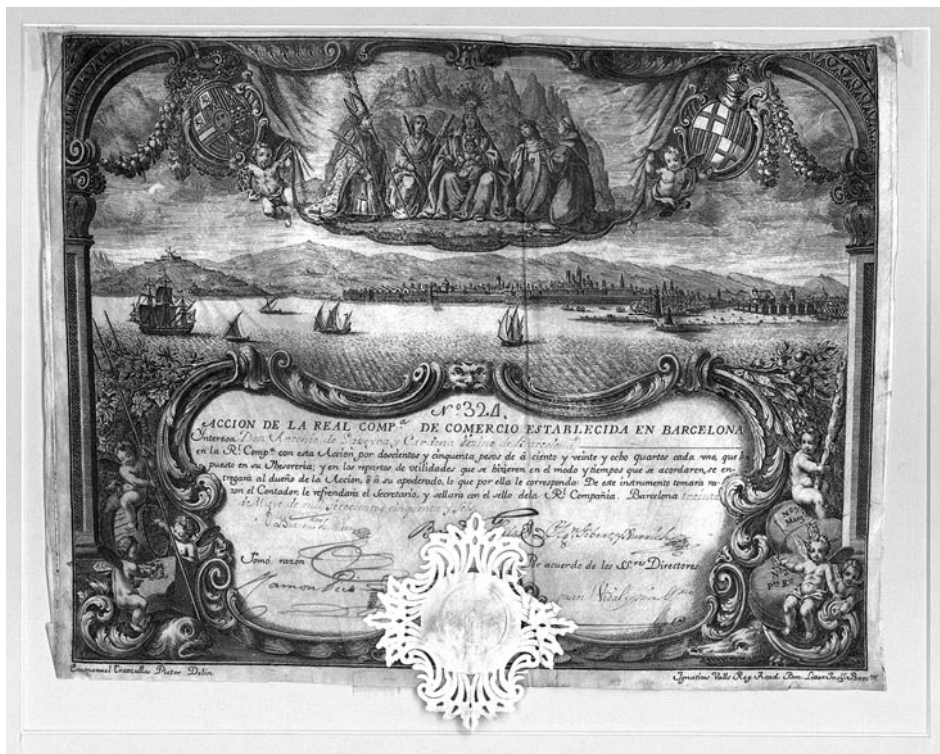
Durant les darreres dècades del segle XVII, s'havia dissenyat un programa de creixement que, basat en l'experiència del passat, pretenia construir la Catalunya del futur. En aquest disseny tingué un paper destacat el grup de comerciants catalans que aspirava a crear una empresa col·lectiva inspirada en les companyies de comerç holandeses, adaptada a la tradició i els usos mercantils del país. A diferència de les nombroses propostes dels arbitristes castellans, que també demanaven la creació d'empreses privilegiades com a solució per aturar la decadència imperial, l'horitzó del *Fènix* no era altre que la recuperació del protagonisme català en el comerç a la Mediterrània. Per a assolir l'objectiu només calien tres concessions per part dels poders públics, que foren plantejades tant a les Corts convocades per Felip V el 1701 com a les que reuní Carles III el 1705: un port franc per a Barcelona, dues expedicions anuals a les colònies

32. ACA, Audiència, Consultas, 127, f. 41v i s.

espanyoles i una reducció general dels drets sobre l'activitat mercantil i industrial. Es tractava de mitjans imprescindibles per a la consecució de l'objectiu final de situar el Principat en el lloc que havia ocupat a la Mediterrània, ara com a centre distribuïdor d'espècies i articles de luxe orientals, en oberta competència amb Marsella, Gènova i Venècia mitjançant l'accés directe al mercat americà de productes colonials com el sucre, el cacau o els colorants tèxtils. Cal afegir que aquestes tres demandes, juntes o per separat, foren una constant en els memorials individuals i col·lectius tramesos als monarques espanyols de la casa de Borbó, des de Felip V fins a Ferran VII. Malauradament, com sembla indicar la seva reiteració durant més d'un segle, mai serien satisfetes en els termes desitjats per la burgesia catalana.

Aquestes reivindicacions foren compartides tant pels partidaris del duc d'Anjou com pels de l'arxiduc d'Àustria, com palesen els memorials tramesos a començament del 1726 al secretari d'Estat Ripperdá per Josep Basora.³³ Basora era un mestre soguer de cànem afecte a la causa borbònica que havia col·laborat en el manteniment dels vaixells de l'esquadra borbònica que bloquejava els accessos al port de Barcelona durant el setge de 1713-1714. Premiat per la seva fidelitat, va esdevenir un dels principals beneficiaris de les contractes de 1717 per a l'expedició a Sardenya i Sicília en rebre l'adjudicació de la provisió de cordam, eixàrcies i sacs als vaixells del rei. Inicià d'aquesta manera una relació permanent com a proveïdor de la Reial Armada que s'estengué fins a final de la dècada de 1730, els darrers anys en oberta i agressiva competència amb la firma Alegre i Gibert. Basora va aprofitar els seus contactes amb l'administració per ampliar l'abast dels seus negocis –fou un dels primers a establir contactes comercials amb els proveïdors de colonials a la ciutat de Cadis, ja documentats cap a 1723– i per fer arribar a Ripperdá un seguit de propostes que podrien haver estat subscriïdes pel mateix Feliu de la Penya. La primera, en un clar precedent de la iniciativa encetada vint-i-dos anys més tard que donaria origen a la Reial Companyia de Comerç de Barcelona, girava entorn de la creació d'una companyia per fer el comerç directe de Barcelona amb Amèrica, sense necessitat de passar per Cadis. Es tractava d'una iniciativa totalment catalana, a la que haurien d'integrar-se les quatre o cinc firmes mercantils barcelonines més potents, que es comprometrien a exportar únicament productes del país en vaixells construïts a la marina i a fer partícips en els beneficis de la iniciativa tots els catalans, «assí los de tierra adentro como los de la costa del mar». La segona feia referència a la necessitat de reforçar la capacitat redistribuïdora del comerç català amb l'establiment d'un port franc, lliure d'impostos, on es disposessin tant els productes americans destinats a la seva reexportació com les importacions de matèries primeres industrials i queviures procedents d'Europa. Lligat al port franc, la demanda d'un llatzeret permanent que protegís Barcelona del contagi de les malalties epidèmiques transmeses per persones infectades procedents de ports en quarantena pretenia resoldre una mancança històrica dels serveis portuaris de la ciutat.

33. AHN, Estado, 2318: Basora a Ripperdá, 23 i 26-II i 2-V-1726.

Acció de la Reial Companyia de Comerç de Barcelona estesa arran de la seva constitució el 1756 a favor d'Antoni de Lapeyra. AHCB, R. 18628.

Caldria esperar a la mort de Felip V perquè aquesta nova elit econòmica pogués encetar el seu propi model econòmic amb iniciatives col·lectives d'una certa volada. En primer lloc, la Reial Companyia de Comerç de Barcelona (1756), una empresa que pretenia desenvolupar el model de Narcís de la Penya, transformant Barcelona en el *hub* a la Mediterrània per a la distribució a escala europea del sucre i el cacau americans i en un centre importador de cotó, trencant la dependència dels filats de Llevant i de les teles de lli del nord d'Europa i consolidant d'aquesta manera la indústria cotonera.³⁴

Dos anys després, Ferran VI autoritzava la creació de la Junta de Comerç de Barcelona, a la que agregava la jurisdicció mercantil del Consolat de Comerç, un fet d'importància no negligible, doncs, malgrat que els consolats tenien una evident utilitat pràctica per a l'Estat, oferien als comerciants la possibilitat de comptar amb un poder jurisdiccional propi i d'accedir directament a les altes

34. José M. OLIVA MELGAR, «El cotó americà en la primera fase de la indústria moderna de Catalunya», *Segones Jornades d'Estudis Catalano-Americans*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1987, pàg. 165-172; i *Cataluña y el comercio privilegiado con América*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1987. Sobre les importacions de cotó, realitzades pels mateixos promotors per la via de Cadis: Antonio Miguel BERNAL, «Cotó americà per a Catalunya (1767-1777)», *Segones Jornades d'Estudis Catalano-Americans...*, pàg. 207-215.

instàncies de l'administració per la "vía reservada", com a corporació de dret públic reconeguda, fent escoltar la seva veu col·lectiva. I tot això, sense renunciar a rendibilitzar els serveis a la Monarquia obtenint sucosos contractes de aprovisionament, com ara el de paper per a les fàbriques de tabac de la Nova Espanya o el de vestuari per als exèrcits del rei a la Península, obtingut finalment el 1763 pels comerciants catalans Baltasar de Bacardí i Esteve Mestres, per un valor de més d'un milió de rals de billó, i que no es renovaria, en el marc de la nova política industrial que es derivà dels fets del 1773.

Les conseqüències polítiques de l'Avalot de les Quintes han estat perfectament descrites per Roura,³⁵ i també la connexió entre els avalots de Barcelona i la proposta de Campomanes en favor de la indústria dispersa en el seu *Discurso sobre el fomento de la industria popular* de 1774.³⁶ El reflex d'aquestes idees en la política econòmica dels Borbons és encara objecte de debat historiogràfic.³⁷

35. ROURA, *Subjecció i revolta...*, pàg. 219-242.

36. Ramon GRAU, «Indústria urbana o indústria dispersa? El rerefons polític d'una polèmica, 1773-1778», dins Àlex SANCHEZ (coord.), *La indústria de les indïanes a Barcelona, 1730-1850*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona (*Barcelona Quaderns d'Història*, 17), 2011, pàg. 147-196.

37. Dues visions radicalment oposades: Roberto FERNÁNDEZ DÍAZ, *Cataluña y el absolutismo borbónico. Historia y Política*, Barcelona, Crítica, 2015; Josep M. DELGADO RIBAS, *Dinámicas imperiales. España, América y Europa en el cambio institucional del imperio español (1650-1796)*, Barcelona, Bellaterra, 2007.